

Időutazás a 2010-ben 100 éves Délmagyarországgal: 1913 (4. rész)

GAZDASÁGIBÓL LEHET POLITIKAI ERŐ

Kilencvenhét hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én útjára bocsátott Délmagyarország. Lapunk e jubileuma alkalmából, mintegy visszszám-lálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva föl-villantjuk, milyennek láttatta a világot, az országot, a régiót, Szegedet – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja sorozatának negyedik állomása: 1913.

ÚJSZÁSZI ILONA

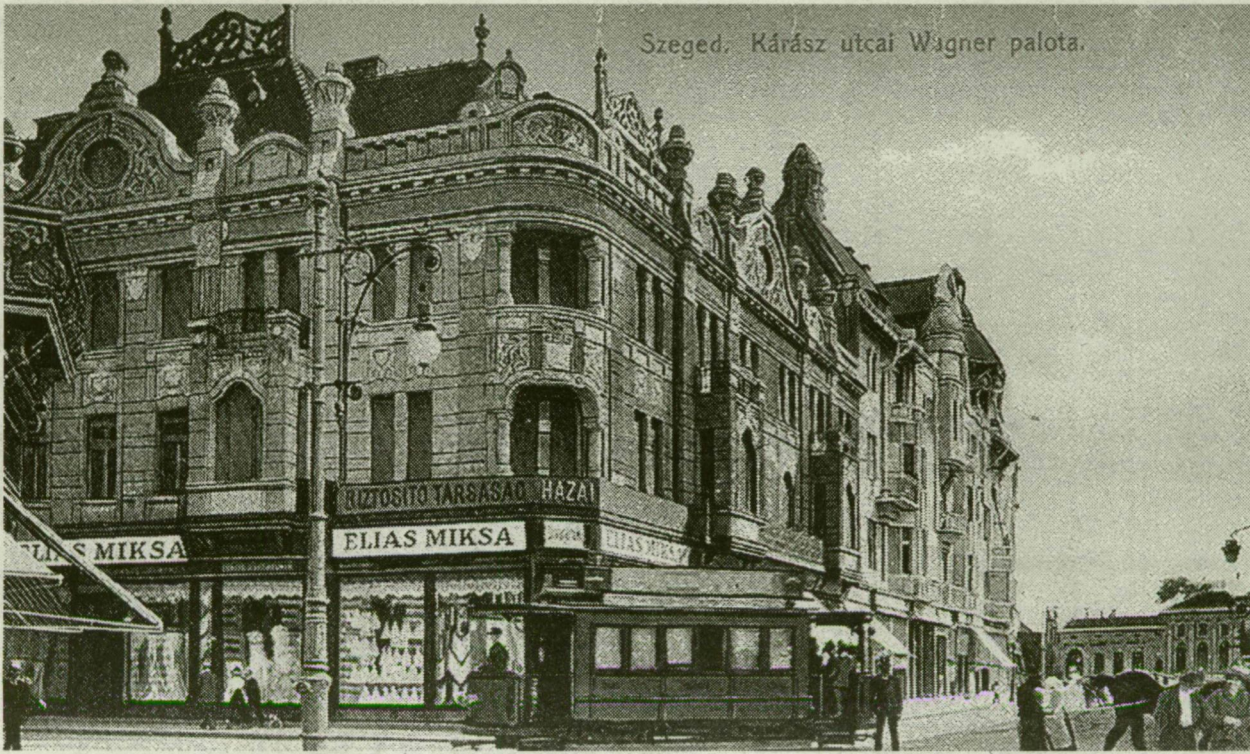
„Négy kivételével minden gyár felére vagy még annál is többre leszállította az üzemét, több gyárvállalat pedig megszűnt” – kongatta a vészharangot a Délmagyarország január 11-i számában a „saját tudósító”. „Százötvennégyvel kevesebb iparos van, mint amennyi a múlt évben volt, gyáralapítás egyáltalán nem történt. Az iparigazolmányok és iparendélyek száma csökken.” Megállapítja: a helyi ipar hanyatlak, „visszaestünk az 1910-ik év végén volt állapotba”.

Mozgalom az ipar védelmére

A pénzügyi világ megbénítja az ország közgazdasági életét, ezért döntő a szerepe a szegedi ipar szétzüllesztésében – így az újságíró. Helyi okként pedig azt jelöli meg, hogy „a helyi hatóság eddig csak kevés időt szentelt az ipar támogatására”. Ezért javasolja, hogy a tanács szervezzen „ipari és statisztikai, esetleg szociálpolitikai ügyosztályt”, építsen munkaházakat. Mozgalom indult a helyi ipar föllendítésére. Kecskeméti Antal törvényhatósági bizottsági tag kezdeményezte a május 29-i közgyűlésen, hogy „ipari munkák kiadásánál a helybeli iparosok előnyben részesíthessenek”.

Legnagyobb földbirtokok: a város

„A paragon heverő, eddig kultiválatlan területek száma kevesebb” – adott látletet június 10-én a Délmagyarország. „Szegeden igazi nagybirtokosnak híre-hamva sincs”, 100 holdnál nagyobb

A Wagner-palota önmagában is hirdette, micsoda erő a pénz

FOTÓ: A SOMOGYI-KÖNYVTÁR FOTÓGYŰJTEMÉNYÉBŐL

Arcél: Tölgyes Gyula (1893–1945)

„Átlagújságírónak” jellemzi Tölgyes Gyulát (képünkön: a Szeged folyóirat karikatúráján), a szegedi, felekezeti tartó, Jakobovicsként bejegyzett zsidó családból származó „megbízható és szorgalmas” sajtómunkást Lengyel András irodalomtörténész. Még diákként lett a Délmagyarország munkatársa, tanulta meg az újságírás alapjait. Juhász Gyula írta róla: „a fiatal és tehetséges mai magyar újságíró típusa: minden emberi dolog iránt heves

érdeklődéssel, az írás lázas szeretetével és mélyen költői kedéllyel indul el a pályáján”. Tölgyes 1913-ban átlépett a Szegedi Naplóhoz, dolgozott a Szeged és Vidékénél, a Friss Újság és a Friss Hírek munkatársaként, aztán ismét a Naplónál, majd a Déli Hírlapnál. Budapesten 1937-ben a Mai Napot szerkesztette, majd visszatért Szegedre. Pályafutásának az úgynevezett zsidótörvények vetettek véget, 1944-ben deportálták.

Egy kísérleti telep kialakítását és a gazdák új módszerekre tanítását sűrű augusztus 31-én címlapos írásában Domorosk László dr. A vezércikk az oroszországi „többtermelés új apostolat”, Demtsinskij és a hektáronként 30-34 métermázsát adó gabonafajtát, illetve a palántázáson és öntözésen alapuló termesztési módszerét is népszerűsíti.

Nők az Újvilágba

Vendégmunkásként özoznak külföldre a szegediek: Bulgáriába és Romániába mennek, hogy építkezéseken dolgozzanak. Amerikába 58 útlevelet kértek, s a felnőttek 23 fiút és 22 leányt vittek magukkal. „Érdekes, hogy javarészt nők kíváncsiak az újvilágba” csemegéz a számok közt a cikkíró, aki figyelemre méltónak tartja, hogy százzal több útlevelet adtak ki, mint 1911-ben.

Szervezkedjenek a szegedi asszonyok! – szól az október 24-i biztatás. Az

újságíró úgy véli: „azt a pénzt, ami mégis van” a nőknek kell beosztaniuk a lehető leggazdaságosabban. Ennek népszerűsítésére, a kereskedésekben 10-20 százalékos kedvezmény kivására lenne lehetőség, ha a lányok és asszonyok megalakítanák a maguk politikamentes, gazdasági egyesületeit.

A legtöbb adót, 21 ezer koronát Wagner Gusztáv fizeti. A következő „leg”, Holtzer Tivadar adója már a tízezer koronán is alul esik – közli november 7-én a Délmagyarország. De olyan neveket is találunk a virilisták listáján, mint 5259 koronával a tizenegyedik helyre kerülő, terménykereskedő Ligeti Béla, vagy a 4974 korona adó fizetésével a tizenkettedik helyet kivívó ügyvéd, Gróf Árpád dr., aki ekkor már Tisza Lajos körüti palotájának lakója. A nagy adófizetők, a virilisták közül 16 új és 7 pótagot választottak be a közgyűlésbe. A gazdasági erő akkor így válhatott politikaivá.

(Folytatjuk)

KRONOLÓGIA: 1913. Január 14.: A Szegedi Katolikus Növédő Egyesület napközi otthona 34 munkásgyermekeket fogad. **Február 28.:** Egy hónappal a pesti bemutató után Szegeden is előadják Tömörkény István Barlanglakók című egyfelvonásosát. **Május 1.:** A Szegedi Atlétikai Klub (SZAK) újjáalakított, korszerűsített újszegedi sporttelepének avatása. **Május 11.:** A SZAK első nemzetközi labdarúgó-mérkőzése: a bécsi Simmeringer Sport Club ellen 3-3 az eredmény. **Október 8.:** Megnyílik a Korzó mozi.

A TISZA-PARTON OLCSÓ AZ ÉLET

Áru	Szegeden (Korona, fillér)	Budapestben (Korona, fillér)
Hízott liba (darabja)	6,00–11,00	23,00
Sovány liba (darabja)	3,00–5,00	21,50
Hízott kacsa (darabja)	2,50–3,50	10,00
Csirke (párja)	0,70–1,60	2,60–5,40
Marhahús (kilója)	1,40–1,50	2,12–1,48
Sertéshús (kilója)	1,70–1,90	2,08
Zsír (kilója)	1,60–1,66	1,87
Tojás (darabja)	0,06–0,07	0,10

FORRÁS: DM-GYŰJTÉS

DM-GRAFIKA

SZÍNHÁZI ÉS EGYÉB ÉRDEKESSEGEK

INTERJÚ FELHŐ RÓZSIVAL

Az egykori szegedi kedvencel, Felhő Rózsival készített interjút 1912. október 17-én a Délmagyarország „saját tudósítója”. Az akkori „bulvár” alább közölt részletéhez iránytűként annyi, hogy Felhő Rózsai/Vidos Dánielné (1879–1963) síremlékén, a budapesti Farkasréti temetőben az olvasható: énekesnő, színművésznő.

MUNKATÁRSUNKTÓL

„Három napig lesz a szegedi közönség vendége Felhő Rózsai, a szegedi színház volt primadonnája – ezúttal az Uránia-színház színpadán, kabaréműsor keretében...”

– Már majdnem azt hittem, hogy eltiltanak a föllépésemről – kezdte –, de a városi utak, úgy látszik, mégis mellett vannak... Nem akarok mást, csak megőrizni a szegedi közönség szimpáti-

áját, amelyre különösen büszke voltam, amíg szegedi primadonna voltam. Érdeklí talán hogyan kerültem a kabarészínpadra? Nagyon egyszerűen. Két szóban megmondom... Pusztán toalettkérdés miatt. A mai színházigazgatók négyötösű koronás primadonnákkal is beérik, pedig csak a Cigányprímáshoz is hétszáz koronás toalett kell. Hát ezért hagytam ott a színházat.

– Végre?

– No, nem egészen. Csak egy időre. Most vidéki körúton leszek még néhány hétig... Azután Budapestre megyek vissza... Kondor Ernő kabaréjába szerződtem. A tagok sorában lesz Nyáray Tóni, Szilassy Lehel és még sok kiváló művész és művésznő.

– Nem sajnálja a színpadot, művésznő?

– Tudja, úgy van ezzel az ember, mint

az első szerelmével. A színpadhoz fűznek a legdrágább emlékeim, legragyozóbb estéim, a sikerek aranyfolyama, az ünneplés, minden. S az első szerelmem bizony sose tudja elfelejteni az ember... De hagyjuk ezt. Meg akarom állni a helyemet a kabarészínpadon is, ahol csakugyan meg lehet állapítani valakiről, művész-e igazában, vagy sem, mert a kabaréban nincsen – sembe, amelyek előnyeit valamilyen első szerepben könnyen ki tudja használni a színész, hanem a kabaréban egyéni művészetet kell produkálni, s itt már nincsenek elnéző megbocsátások, mert vagy fogom a publikumot azzal, mit hogyan adok elő, vagy pedig nincs semmi hatás és megbuktam. A szegedi közönség intelligens, megértő, s ezért adok sokat a rokonszervére. Ha Szeged közönsége szeret, szeretnek mindenütt.

Lehár Ferenc A víg özvegy című darabjában két „víg özvegy”: Felhő Rózsai (balról) és Szoyer Ilonka FOTÓ: DM/DV

Csöngettek. Felhő Rózsának mennie kellett. A publikum meleg ovációval fogadta, amikor odaállt a fehér mozi-vásznon elé.”

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióknak a Délmagyarország. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1913-ból.

MUNKATÁRSUNKTÓL

HARC A MOZIK KÖRÜL. Pénteken délután folytatják a januári rendes közgyűlést. A legnagyobb érdeklődés közü-lük minden bizonnyal a mozi monopólium ügy fogja kikelteni. Balassa József szerkesztő ugyanis megvásárolta mindhárom szegedi mozgósínházat és most azzal az ajánlattal fordul a közgyűléshez, hogy „bizonyos kedvezményeknek a város részére való lefektetése ellenében” hosszú, bár korlátolt időn belül másnak ne adjon moziengedélyt. (február 7., péntek)

GOMBASZÖGI FRIDA VENDÉGSZEREPLÉSE.

Szombaton kezdi meg a szegedi színházban három estére terjedő vendég szereplését Gombaszögi Frida, az ünnepekt fővárosi művésznő. „Ama ritka talentumok közül való, akiket egyszerre megszeret a közönség, hogy aztán hosszú időn át meg is tartson kegyelmében. A legigézőbb, elegáns színpadi alak, nő sztárja a Magyar Színháznak, ahol az újdonságok női főszerepe az ő kezébe van letéve, amennyiben ő viszi diadalra a darabokat.” Szombaton a Rablólovag Annáját, vasárnap a Sárga lilium Juditját, hétfőn pedig A farkas Vilmáját játssza. (április 12., szombat)

ELSŐ NEMZETKÖZI MÉRKŐZÉS.

„Alig zajlik majd le a május elsejei nagyszerű sportünnepély a sporttelep felavatásával, május 11-re már ismét elsőrangú attrakcióval kedveskedik a SZAK az öt annyira szerető közönségnek. Óriási áldozatok árán lekötötte a bécsi Simmeringer Sportclub első osztályú csapatát, mely pünkösdi vasárnapján az újszegedi gyönyörű pályán mutatja be a bécsiek labdaművészetét.” Ez lesz az első nemzetközi mérkőzés szegedi földön. (április 16., szerda)

SZEGED KÖLTSÉGVETÉSE.

A városi házi pénztárban „a kiadások összege 6.169.218 korona, a bevételek pedig 5.303.201 korona, s így a hiány 866.017 korona... A városban fizetett egyenes adók minden koronája után 50 fillér városi pótdadót” vetettek ki a hiány fedezetére. (május 16., péntek)

A DEMETER-TEPLOM MŰEMLEKEI.

Nem sokára lebontják már a belvárosi Demeter-templomot, amelyben sok régi ereklye és műemlék van elhelyezve. A vallás és közoktatási miniszter ma értesítette a várost, hogy a Műemlékek Országos Bizottsága részéről Fokerk Ernőt, a fogadalmi templom építőt bízta meg azzal, hogy a lebontásnál a műemlékek ellenőrzését gyakorolja. (május 22., csütörtök)

JUHÁSZ GYULÁT MAKÓRA HELYEZTÉK.

„Juhász Gyulát, a szegedi gimnáziumi tanár, a közoktatási miniszter Szakolcáról Makóra helyezte át. Ezzel a poétának régi vágya teljesül – részben. Juhász ugyanis legalább Szegedre szeretett volna jönni, de hát Makón is közelebb lesz – Jeruzsálemhez, mint Szakolcán.” (május 28., szerda)

ÚJ ÁLLAMI KÓRHÁZAT SZEGEDNEK!

Deputációt intézett a kormányhoz Szeged: a Gedó-kert mellett a kórháznak kijelölt telket ingyen engedné át az államnak, továbbá adna 1 millió koránt, s átengedné a Korb Flóris készítette terveket, ha gondoskodna a kórház föllépítéséről – mint tette Kassán, ahol így Felső-Magyarország állami kórházat kapott. Most Alsó-Magyarország, vagyis Szegeden a sor! (június 25., szerda)

BÚCSÚ A DEMETER TEMPLOMTÓL.

Vasárnap délelőtt búcsúzott el a város közönsége, a szegedi papság és a hatóság a lebontásra kerülő Szent-Demeter templomtól. A búcsúztató beszédet Jászai Géza címzetes püspök tartotta. (július 15., kedd)

További információk, FOTÓK a témáról az interneten! www.delmagyar.hu